

greppa näringen

Att starta upp och jobba med vattendragsgrupper – en metodbeskrivning

Bild: Mårten Svensson

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden

Innehåll

1. Vattendragsgrupper – verktyg för förbättrad vattenkvalité.....	3
2. Metodbeskrivningen - verktyg, goda råd och inspiration	3
3. Metod – tips steg för steg	4
3.1. Bakgrund och kartläggning av avrinningsområdet.....	4
3.2. Vattendragsgruppens syfte och mål.....	4
3.3. Att hitta deltagare i målgruppen	5
3.4. Vilka bör involveras i projektet?	5
3.5. Referensgruppsmöten	5
4. Träffar med vattendragsgrupp.....	7
4.1. Anpassa upplägget efter deltagarnas intresse och behov.....	7
4.2. Diskussionsledarens roll	7
4.3. Gruppstorlek	7
4.4. Hur ofta ska man ha träffar, och när?	8
4.5. Deltagarlista och anmälningsblankett.....	8
5. Första träffen med lantbrukare och markägare	8
5.1. Inbjudan.....	8
5.2. Första träffens innehåll	9
6. Fortsatta träffar	10
7. Sista träffen – ta fram åtgärdsplaner	11
7.1. Förslag på upplägg/tema för sista träffen: ”åtgärds-karta”.....	13
7.2. Utvärdering.....	14
8. Vad händer sen?	14
9. Lite om administration... ..	15
9.1. Deltagarlista, anmälningsblankett och personuppgifter	15
9.2. Registrering i GNW-adm.....	15
Bilaga 1: Vattendragsgrupper - förslag på innehåll och teman för träffar	16

1. Vattendragsgrupper – verktyg för förbättrad vattenkvalité

Syftet med vattendragsgrupper är att väcka intresse och inspirera till åtgärder för förbättrad vattenkvalité i utvalda avrinningsområden. Framförallt områden där man på grund av påverkan av växtnäringsämnen eller växtskyddsmedel inte uppnår, eller riskerar att inte uppnå, miljökvalitetsnormerna för vatten. Det kan handla om att de är känsliga för kväve- eller fosforläckage, vattenskyddsområden, eller liknande. Det bör finnas stor andel aktivt jordbruk i det utvalda området, så det finns potentiell möjlighet att åtgärder inom jordbruket kan göra skillnad, och gärna även redan intresserade lantbrukare och markägare. Oftast är det Länsstyrelsen som valt ut de avrinningsområden som är aktuella för att bilda vattendragsgrupper, som verktyg i åtgärdsarbetet för förbättrad vattenkvalité.

Vattendragsgrupperna riktar sig i första hand till lantbrukare, men det är även betydelsefullt att ha med andra markägare. Innehållet på träffarna ska bygga på de lokala förutsättningarna och anpassas efter deltagarnas önskemål. De ska även ha anknytning till Greppa Näringens rådgivningsmoduler.

De åtgärder som diskuteras ska vara relevanta i området, kunna leda till förbättrad vattenkvalité och vara ekonomiskt rimliga att genomföra för lantbrukare och markägare. Gruppträffarna leds av en diskussionsledare som håller ihop den ”röda tråden” genom träffarna i vattendragsgruppen.

2. Metodbeskrivningen - verktyg, goda råd och inspiration

Syftet med detta dokument är att ge inspiration och hjälp med en struktur för hur man kan lägga upp arbetet kring att planera, genomföra och administrera vattendragsgrupper. Den riktar sig framförallt till dig som ska hålla i projektet, på Länsstyrelsen eller som rådgivare eller annan aktör som fått uppdraget.

Metoden som beskrivs är anpassad till vattendragsgrupper i lite större områden, där man tänkt bjuda in relativt många deltagare, men kan även fungera som inspiration för hur man kan skapa intresse och engagemang i ett område med en mindre grupp.

Denna beskrivning är gjord utifrån att det är en länsstyrelse som ”håller i trådarna” (antingen håller i grupperna själva, eller har anlitat en aktör för det) och att vattendragsgruppen hålls inom ramen för Greppa Näringen. Man kan även tänka sig andra uppdragsgivare som en kommun till exempel, eller att man sökt projektmedel på annat håll. Då kan det förstås finnas andra villkor som påverkar genomförande, krav på redovisning m.m.

3. Metod – tips steg för steg

Att arbeta med vattendragsgrupper är ett kunskapsprojekt som är tydligt avgränsat, med start och avslut och utförs under en bestämd tidsperiod (därefter kan förstås deltagarna fortsätta med gruppen på egen hand, men då är det utanför detta projekts ramar). För att projektet ska kunna bli bra bör man ha klart för sig syfte, och mål man vill uppnå, samt ha en översiktlig strategi eller idé kring genomförandet (som kan justeras efter hand, utifrån intresse och behov, för att nå målet).

3.1. Bakgrund och kartläggning av avrinningsområdet

Det är förstås centralt att veta varför området är aktuellt för vattendragsgrupper ur ett vattenkvalitetsperspektiv; hur området ser ut och vad man vill uppnå med att starta en grupp i just detta avrinningsområde. Dels för att, även om träffarna bygger på deltagarnas intresse, se till att arbetet med gruppträffarna kan bidra i en för målet gynnsam riktning. Dels är det viktigt att kunna förklara syftet för de man kommer i kontakt med genom projektet, såsom referensgruppen, vattendragsgruppen och andra berörda, samt att skapa trovärdighet.

Tips för förberedelser - kunskapsunderlag

- Varför har Länsstyrelsen (eller annan aktör) valt ut området för vattendragsgrupper?
- Läs vad som står beskrivet om den aktuella vattenförekomsten i VISS
- Fråga Länsstyrelsens beredningssekretariat om de kan ta fram källfördelningsanalys för området (källor till kväve- och fosforpåverkan på området, hur mycket som bedömts komma från skog, industri, jordbruk m.m.). Dessa frågor brukar komma upp på möten när man diskuterar vattenkvalité. Det är viktigt att komma ihåg att analysen är en modellering.
- Kolla jordartsfördelning i området, för att till exempel se om det finns styvare jordar som kan vara möjliga att strukturkalka. Skriv gärna ut kartor att ta med till första träffen. Jordartskartor hittar du digitalt på Markdata.se och ”digitala åkermarkskartan” på SGUs hemsida (den går även ladda ner från SGU och ha som GIS-skikt).
- Titta på flygfoton i till exempel. Googlemaps: Är det mycket skyddszoner eller mycket odlad hela vägen ut till vattendraget?
- Det är bra att ha koll på vad det finns för produktionsinriktningar i området, sådant och mer tips på förberedelser finns under frågor för referensgruppen (längre fram).
- Åk gärna till området och bekanta dig med det. Ta gärna lite foton, både för minnets skull och för att kunna ha med vid gruppträffarna. Om du tar bilder till träffarna: var försiktig så du inte pekar ut någon enskild som ”problemgård”, om man tar kort på ett eroderat dike kanske inte till exempel gården behöver synas i bakgrunden. Variera var bilderna är tagna, så flera delar av området finns med och ta även gärna bilder på goda exempel som en fin skyddszon eller liknande.

3.2. Vattendragsgruppens syfte och mål

Man bör även fundera på vad målet är för själva arbetet i vattendragsgruppen: Är det ”bara” att ge lantbrukare och markägare ökade kunskaper, och hoppas att de följer de goda råden. Eller även att de ska göra konkreta åtgärder? Om vi vet vad vi vill åstadkomma med vattendragsgruppen så kommer detta påverka sättet att arbeta, och hur man lägger grunden. Även om resultatet efter avslutade träffar inte leder till åtgärder på direkten, så kan grupp-träffarna starta tankeprocesser hos några av deltagarna och på sikt kan det utmynna i åtgärder.

3.3. Att hitta deltagare i målgruppen

För att identifiera vilka lantbrukare och markägare som har mark i avrinningsområdet kan det vara till nytta att höra med Länsstyrelsen, LRF eller någon annan aktör i området, om de kan hjälpa till med kontaktuppgifter. Ett alternativ, om de inte kan dela med sig av listor (till exempel på grund av dataskyddsförordningen, GDPR), är att de som har möjlighet att ta fram adresslistor skickar ut inbjudan till målgruppen inför första träffen, och sköter första kontakten för att locka deltagare.

3.4. Vilka bör involveras i projektet?

Fundera på vilka som kan vara bra att involvera i projektet: Kommunpolitiker, kommuntjänstemän, vattenråd, LRF? Hur stor genomslagskraft vill man att projektet ska få? Går det att skapa synergier? Ska vi bilda en referensgrupp? Och framförallt vad vill lantbrukarna och markägarna själva i området?

Erfarenhet från tidigare vattendragsgruppsprojekt har visat att i större områden, med många berörda lantbrukare och markägare, har det varit positivt att ha en referensgrupp, som stöd för det kommande arbetet med vattendragsgruppen. Är det aktuella området litet kan en referensgrupp kännas lite överambitiöst, men några utvalda att bolla med kan ändå vara bra.

Vid uppstart av ett vattendragsprojekt i ett område så är det bra att ha med berörda parter i ett så tidigt skede som möjligt för att stärka projektets betydelse, och få nytta av deras bidrag redan i planeringsfasen inför träffarna.

3.5. Referensgruppsmöten

I referensgruppen samlar man personer som kan bidra med olika erfarenheter och kompetens som stöd och vägledning i arbetet med vattendragsgrupperna. Med rätt personer i gruppen kan man få kunskap om områdets historik och om det finns eller har varit konflikter att ta hänsyn till, få kännedom om produktionsinriktningar i området, och annan lokalkunskap.

Referensgruppen kan också vara till hjälp för att hitta deltagare till vattendragsgruppen, hjälpa till att ordna den första informationsträffen, vara ett bra bollplank för de kommande träffarnas innehåll och upplägg, och bra för att förankra projektet i det utvalda området.

Nedan följer exempel på nyckelpersoner som kan vara bra att ha i gruppen. Alla behöver inte ingå utan det bedöms utifrån områdets förutsättningar, intressen och ekonomi för projektet. Viktigt är dock att ett par lantbrukare från området och diskussionsledaren för gruppträffarna ingår i gruppen.

- lantbrukare (två stycken) från avrinningsområdet (gärna någon förtroendevald i LRFs lokalavdelning)
- diskussionsledare för de kommande vattengruppträffarna
- Representant från Länsstyrelsens lantbruksenhet, till exempel samordnare för Greppa Näringen
- Representant från Länsstyrelsens beredningssekretariat (eller någon annan som har kunskaper om det aktuella vattenområdets miljötillstånd)
- kommunekolog
- representant för vattenråd/vattenvårdsförbund i området
- kommunpolitiker
- (fundera själv)

De som får delta i referensgruppen känner sig ofta utvalda och delaktiga. Deras medverkan bidrar till att ge trovärdighet och relevans hos projektet. De lantbrukare som är invalda fungerar som goda förebilder för andra lantbrukare och markägare. Förhoppningsvis vill representanterna också vara med och stötta projektet som de fått vara med och lägga grunden för.

Frågor som kan vara intressanta att ta upp på referensgruppsmöte

- Målsättningen med vattendragsgruppen - vad är syftet och vad vill vi uppnå med gruppträffarna?
- Tidigare erfarenheter av vattendragsgrupper eller liknande aktiviteter?
- Förutsättningarna för uppstartande av en vattendragsgrupp i området?
- Finns det förutsättningar för mer än en grupp? Dessa bör samarbeta till viss del.
- Behovet och kunskapsnivån i området? Har det gjorts eller görs det liknande projekt i området?
- Produktionsinriktning i området?
- Finns det några problem och eller hinder i området; osämja, fysiska problem/hinder, problemjordar, översvänningsområden, dagvattenproblem, misslyckade/lyckade projekt, goda förebilder, kommunikation med myndigheter etc.?
- Finns det frågor och åtgärder inom andra områden, med koppling till förbättrad vattenkvalité, som kommunen eller andra aktörer bör undersöka i samband med projektet med vattendragsgruppen? Det ger bra positiva signaler, att visa att man jobbar från olika håll mot ett gemensamt mål om det finns fler saker att "ta itu" med, och inte bara till exempel riktar in sig på lantbruket.
- Vilka ska bjudas in? Ska det vara en minsta hektargräns för de inbjudna? Vilka aktörer behöver vara med på mötena? (Observera att Länsstyrelsen eller den som initierat arbetet kan ha åsikter om målgrupp).
- Eventuell överenskommelse om att få hjälp av referensgruppen att ringa runt eller på annat sätt få kontakt med markägare och lantbrukare i området, med syfte att marknadsföra vattendragsgruppsträffarna.
- Vad är lagom mötesfrekvens för vattendragsgruppens träffar? Tidpunkt? Plats för första informationsmöte?
- Ska det ske ytterligare avstämningar med referensgruppen under gruppträffarnas gång, och när i så fall?

Dokumentation från möte med referensgrupp

Både för arbetets skull, och för redovisning, är det bra med en del dokumentation från möten med referensgruppen (precis som med vattendragsgruppen).

- Mötesprotokoll (diskussionerna dokumenteras av ledaren för referensgruppen och skickas eventuellt ut till referensgruppsdeltagarna efter mötet)
- Deltagarlista (med mötesnamn och datum, och deltagarnas namn och signatur/namnsteckning).
- Det kan även finnas krav på annan dokumentation, eller innehåll på mötet, beroende på vilka krav Länsstyrelsen (eller annan uppdragsgivare) ställt.

4. Träffar med vattendragsgrupp

Det är viktigt att hitta en bra form för träffarna, som passar gruppen och området, så de blir intressanta och engagerande för deltagarna.

4.1. Anpassa upplägget efter deltagarnas intresse och behov

Som tidigare har nämnts så är det viktigt att tänka på att behoven kan variera i olika områden av olika anledningar. Det kan ha förekommit en hel del liknande aktiviteter som gör att deltagarna inte är intresserade av föreläsningar, till exempel. Många kanske också redan har fått flera enskilda rådgivningar och tycker att de kan det mesta. Detta kan göra att de hellre vill gå vidare i processen, och i stället titta närmare på vart det går att göra konkreta åtgärder. Det betyder att arbets sättet kan behöva anpassas beroende på deltagarnas behov och önskemål. Låt deltagarna själva få påverka hur de vill ha det. Det är viktigt att deltagarna känner att de får vara med och ha inflytande över innehåll och upplägg. Förutsättningen är förstås att det ryms inom ramarna för Greppa Näringen. Förklara även vad som kan ingå

Tips! För att göra vattendragsträffarna intressanta så är det viktigt att väva in sådant som deltagarna vill höra om. Frågor som **ekonomi och teknik** brukar vara bra dragplåster.

4.2. Diskussionsledarens roll

Diskussionsledarens roll är att ställa frågor till deltagare och föreläsare samt komma med inspel och reflektioner. En framgångsfaktor för bra träffar är att hålla deltagarna aktiva, därför är det bra att ha gruppdiskussioner och eller ge deltagarna små övningsuppgifter att jobba med under eller efter en föreläsning. Diskussionsledaren summerar och knyter ihop träffen på slutet.

Diskussionsledaren kan, utöver denna roll, även ha administrativa uppgifter som hör till arbetet med vattendragsgruppen. Till exempel dela ut och samla in utvärderingsformulär, ta med arbetsmaterial och informationsbroschyrer, redovisa träffarna i Greppa Näringens administrativa system, ordna teknisk utrustning osv. Kolla med Länsstyrelsen/uppdragsgivare.

4.3. Gruppstorlek

Beroende på områdets storlek samt antal lantbrukare och markägare som berörs, kan gruppen vara så stor som upp till 25 deltagare. Fler än så är dock inte att rekommendera. En bra gruppstorlek är cirka 5-15 deltagare för att få till bra diskussioner. Om man har många deltagare på en gruppträff (till exempel den inledande) kan det vara idé att dela upp deltagarna i smågrupper för att lättare få igång diskussionerna.

Enligt Greppa Näringens riktlinjer behöver det vara *minst fem lantbrukare* på träffen för att den ska vara godkänd som gruppträff. Länsstyrelsen/uppdragsgivaren kan ha krav på fler deltagare, särskilt för genomförande av någon gruppträff med en föreläsare/aktivitet som är kostsam. Man kan då undersöka om det finns möjlighet att bjuda in andra vattendragsgrupper i närområdet eller länet.

4.4. Hur ofta ska man ha träffar, och när?

En vattendragsgrupp kan ha en eller flera träffar. Det brukar vara bra att i alla fall ha minst en till efter det inledande informationsmötet.

Om det ska vara flera träffar visar erfarenhet från tidigare arbete med vattendragsgrupper att många deltagare tycker att det kan vara lagom att träffas en gång per månad (om det sker under ”lågsäsong”). Tänk på att det behövs lite tid för att hinna planera och förbereda varje träff. En del vattendragsgruppsträffar kan behöva sträcka sig över ett år för att hinna färdigt. Den lämpligaste perioden att hålla träffar är ungefär från slutet av september till början av april, då det oftast är utanför odlingssäsongen.

Längden på varje gruppträff brukar vara lagom med 2,5-3 timmar med 30 minuters fikapaus inräknat. Vattendragsgruppen beslutar gemensamt om vilket datum, tid och plats träffarna ska äga rum samt hur ofta träffarna ska ske.

4.5. Deltagarlista och anmälningsblankett

Deltagarlista med signerad närvaro behövs för alla träffar. Vid första träffen, eller om det tillkommer nya deltagare senare, behöver även en anmälningsblankett fyllas i och lämnas in. Se mer om detta under avsnittet ”administration”.

5. Första träffen med lantbrukare och markägare

Träffarna bör inledas med ett informationsmöte, där man bjuder in brett. Det behövs för att stämna av med lantbrukare och markägare om de är intresserade av att bilda vattendragsgrupp i området.

5.1. Inbjudan

Skicka inbjudan om informationsmöte angående vattendragsgrupper till lantbrukare och markägare i avrinningsområdet. Det är bra att bjuda in brett - inbjudan är en anledning att informera de i området om att man kommer ha en aktivitet kring vattenkvalité i deras lokala vattenförekomst. Dessutom kan inbjudan bidra till skapa ett intresse kring frågan även hos de som inte kommer på informationsträffen. Genom kontaktuppgifterna på inbjudan finns det också möjlighet för de som inte kommer på träffen att höra av sig eller ställa frågor senare.

I inbjudan bör det finnas ett program. Förslag på programpunkter finns i nästa avsnitt ”första träffens innehåll”. Ha gärna med en karta över avrinningsområdet i inbjudan, om det får plats.

Tips! *Ta personlig kontakt med lantbrukare och markägare några dagar innan informationsmötet, efter att de har fått inbjudan. Kontakten kan göra att det känns inspirerande och motiverande för dem att komma till startmötet. Berätta att de är viktiga för gruppen då de kan bidra med sina kunskaper och erfarenheter. Ta gärna hjälp av referensgruppen för att göra reklam.*

*Passa samtidigt på att **samla in e-postadresser och mobilnummer** då det underlättar framtida inbjudningar. Det kan också vara ett bra tillfälle att notera vilken produktionsinriktning lantbrukarna har för att lättare kunna anpassa gruppträffarna.*

*Skriv gärna i inbjudan att det krävs **anmälan (de bör ange allergier och specialkost, även här kan man passa på att be om e-post och mobilnummer)**. Då är det lättare att beräkna hur mycket fika som ska tas med, och inte minst om det är tveksamt om det kommer tillräckligt med deltagare. En anmälan gör också att markägare och lantbrukare känner ansvar att komma på träffen.*

5.2. Första träffens innehåll

På informationsmötet berättar diskussionsledaren och representanter från referensgruppen om vattendragsgruppens syfte, mål och upplägg. Det är bra att göra reklam för att åtgärderna som presenteras på gruppträffarna kan bidra till ekonomiska och miljömässiga vinster.

Tips på material att ta med till första träffen

- Ta gärna med några Greppa-broschyrer, eller annat - som inspiration och för att visa på möjligheter inför kommande träffar.
- Det är bra att inför första träffen ta med sig färdiga förslag på teman och upplägg för kommande träffar. Det gör det lättare för deltagarna att göra urval, och leder även till att man snabbt kommer igång att diskutera vad det finns intresse för. I bilaga 1 finns en lista med förslag på innehåll och teman för träffarna.
- Glöm inte deltagarlista och anmälningsblanketter. Dels behövs det ur administrativ synpunkt, men det är även bra att få in så mycket kontaktuppgifter som möjligt för att kunna nå ut, stämma av och påminna deltagarna inför kommande träffar.

Förslag till punkter att ta upp på första träffen

- Informera om syftet och idén med vattendragsträffar.
- Presentera referensgruppen. De berättar vilken roll de har och hur de arbetar med vattenfrågan utifrån deras yrkesprofession, intresseorganisation eller ideella arbete.
- Gör gärna även en presentationsrunda med deltagarna, där de berättar några ord om sig själva och sin verksamhet.
- Summera vad som gjorts i området till exempel projekt och åtgärder som håller på, pågår eller planeras.
- Informera om sjöarnas och vattendragens miljö tillstånd i området om det är känt att kunskapen saknas hos deltagarna.

- Låt deltagarna berätta om hur vattendraget såg ut förr och vad som är förändrat i dag. Ha gärna med foton.
- Berätta om tidigare liknande projekt som använt sig av vattendragsgrupper på andra ställen.
- Visa foton på till exempel fosfor- och kväveläckage.
- Ha med foton från olika platser i vattendraget eller sjön i avrinningsområdet för att visa hur det ser ut. Detta brukar uppskattas och skapa engagemang.
- Stäm av med deltagarna om de vill fortsätta att ha vattendragsträffar. Hur ska formen se ut? Ska träffarna bestå av föreläsningar eller vill de göra på något annat sätt? Presentera förslag på olika föreläsningsteman, se bilaga 1.
- Bestäm lokal, datum och tidpunkt för när mötena ska äga rum och hur ofta. Ha gärna ett par olika alternativ på datum (om lokalen skulle vara bokad).

Tips! På den första träffen är det viktigt att **inledningsvis berätta vad syftet och målsättningen är med vattendragsgruppen**. Det brukar bli lättare att hålla gruppträffar om dialogen är rak och tydlig redan från början.

6. Fortsatta träffar

Träffarna efter informationsträffen sker med de som anmält sitt intresse för att vara med i vattendragsgruppen. Strategin inför kommande träffar kan se olika ut. Antingen kan gruppträffarna planeras med tydliga teman för varje träff, eller också bestäms teman från gång till gång.

Det kan vara en fördel att varva gruppträffar med enskild rådgivning, om det finns tid, så uppmuntra deltagare som är rådgivningsmedlemmar i Greppa Näringen att se över sin rådgivningsplan; ny kunskap genom gruppträffarna kan ge ökat intresset för en viss modul.

Tips! Diskussionsledaren kan göra en kort **minnesanteckning** efter varje träff. Minnesanteckningen kan skickas ut tillsammans med nästa inbjudan för att informera de som inte kunde vara med.

Tips till gruppträffarna

- Ta med nyckelpersoner (se förslag under ”referensgrupp”) på träffarna, där de kan vara till nytta för träffen.
- Använd gärna olika grupprådgivare/föreläsare vid gruppträffarna. Det skapar variation på föreläsandet och stimulerar därmed intresset från deltagarna.
- Om målet i området är att få till åtgärder som kräver större och mer kostnadskrävande insatser, så är det viktigt att tänka på att inkludera temat som handlar om ”vattenkvalitet” på träffarna. Läs mer om detta under avsnittet om sista träffen – åtgärdsplaner.
- Beställ och ta med broschyrer från Greppa Näringen och annat material som hör till temat, inför träffarna, som inspiration.

- Skicka inte inbjudan för tidigt. Det är bra att skicka inbjudan så nära som 1,5-2 veckor innan träffen äger rum, så att lantbrukare och markägare inte glömmer bort den.

Om det finns intresse för ett tema som är inriktat på en specifik produktionsgren får man acceptera att alla i vattendragsgruppen inte kommer på just den träffen. Är det en stor vattendragsgrupp med lantbrukare med olika produktionsinriktningar kan man kanske dela upp gruppen och ha ett par mindre träffar med olika inriktningar.

Tips! Skicka gärna **påminnelse-sms** till hela vattendragsgruppen samma dag som sista anmälningdagen äger rum. Ange hur anmälan ska göras.

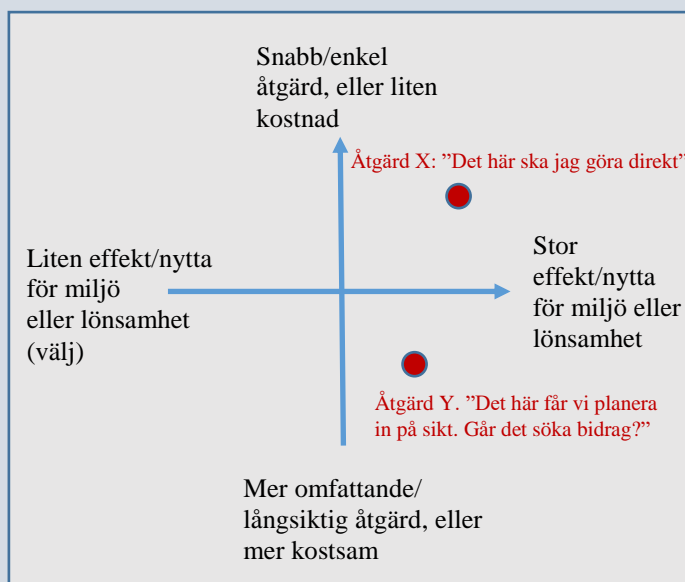
Påminnelse-sms brukar också vara uppskattat att få dagen innan eller samma dag en träff ska äga rum. Stäm av med deltagarna hur de vill ha det.

7. Sista träffen – ta fram åtgärdsplaner

Sista träffen ska ”knyta ihop säcken” och gärna resultera i åtgärdsplaner, enskilt eller för gruppen. Att låta lantbrukare och markägare själva ge förslag på miljöåtgärder som kan fungera på sin mark, har gjort att det snabbt kommit ut något konkret i arbetet med vattendragsgrupper.

När man diskuterar olika åtgärdsförslag kan det vara bra att sortera upp dem i vad som kan vara snabbt och enkelt att åtgärda och vad som är mer omfattande. Sedan kan man göra åtgärdslistor utifrån det, både enskilda listor - och för övergripande åtgärder som kräver samarbeten. Man kan även låta deltagarna göra en tidslinje med de olika åtgärdsförslagen, som kan fungera som underlag för en projektplan. Detta arbetssätt bygger på att man har arbetat upp en god relation och förtroende.

Tips! Låt deltagarna pricka in de åtgärdsförslag man diskuterat i ett diagram, med till exempel de parametrar som visas i bilden nedan. De röda prickarna och tillhörande text är exempel för att illustrera hur diagrammet är tänkt att användas.

Att göra detta kan ge en bra diskussion kring för- och nackdelar och nyttan med olika åtgärdsförslag. När åtgärderna prickats in, kan diagrammet vara ett underlag för hur man vill prioritera bland olika åtgärder och bedöma vilka man vill gå vidare med, vilka man skulle vilja samarbeta kring och eventuellt söka pengar för o.s.v.

Några andra tips till sista träffen, för att coacha vidare

- Ha en positiv inställning, lyft att vi nu har gett dem kunskap och verktyg att gå vidare själva.
- Rekommendera dem att själva fortsätta med träffar i gruppen där de kan peppa varandra, rekommendera markdagar och annat att gå på (kanske gå tillsammans?) samt stötta varandra att komma vidare.
- Säg gärna att man vill komma och se åtgärden om några år och höra hur det har gått.
- Rekommendera deltagarna att samarbeta oavsett om de kan göra en våtmark tillsammans, eller om två stycken ska göra varsin.
- Lyft att det som är kvar efter ett tag kan vara de dyra och svårare åtgärderna, att man inte kan tänka om alla åtgärdsförslag att något ska ske inom 1-2 år utan de ska gå flera steg och kanske t o m till domstol. Att starta den processen är också en åtgärd, och ett steg i rätt riktning.
- Viktigt att informera om olika ekonomiska stöd och ersättningar som är kopplade till åtgärderna och var kan de söka pengarna.

- Uppmuntra deltagare som är med i Greppa Näringen att, tillsammans med en rådgivare eller samordnaren för Greppa Näringen på Länsstyrelsen, se över sin rådgivningsplan – och eventuellt lägga till, eller tidigarelägga, rådgivningar som är extrarelevanta för att få hjälp att komma vidare med åtgärder.

7.1. Förslag på upplägg/tema för sista träffen: "åtgärds-karta"

Metoden går ut på att lantbrukare och markägare ritar in förslag på passande åtgärder på kartor. De känner sin mark bäst själva och har en känsla för vad som kan fungera.

Metoden hjälper till att skapa en bild av hur viljan och intresset att göra åtgärder ser ut i området. Om finansiering och intresse skulle uppkomma kan de framtagna förslagen användas som underlag i gemensamhetsprojekt. Att rita in förslag på karta kan också bli ett visualiserande verktyg för den enskilde deltagaren och kanske understödjer att han eller hon på egen hand tar steget att genomföra åtgärden.

Att rita in förslag på åtgärder ska naturligtvis vara frivilligt och ska sedan inte användas tvingande mot dem. Det är viktigt att deltagarna försäkras om detta. Det är ett förtroende som diskussionsledaren får.

Att skapa åtgärds-kartor i gruppen

1. Förbered underlag i form av blockkartor till träffen. Fråga deltagarna om det är ok att deras kartor skrivs ut och tas med. Med SAM-nr är det lätt att knyta rätt kartor till rätt markägare eller lantbrukare. Eventuellt kan Länsstyrelsen hjälpa till att skriva ut blockkartorna till deltagarna.
2. Deltagarna får en repetition av olika förslag på åtgärder som kan göras i området samt vilka miljömässiga och ekonomiska vinster detta kan innebära. Exempel på olika åtgärder är våtmarker, fosfordammar, strukturkalkning, kalkfilterdike, skyddszoner, anpassade skyddszoner, strukturkalkning m.m. En snabbguidning över några åtgärder kan vara ett utmärkt hjälpmedel i detta sammanhang.
3. Låt lantbrukare och markägare själva rita in miljöåtgärderna på blockkartorna. Åtgärderna ska vara möjliga att genomföra på deras marker och det ska dessutom finnas ett intresse för att göra dem.
4. Gruppens förslag på åtgärder kan samlas in till Länsstyrelsen, i samtycke med deltagarna. Fotografera i så fall gärna kartorna och låt markägaren/lantbrukaren behålla originalet. Att ta hand om kartorna är ett förtroendeuppdrag, de får inte utlämnas utan markägaren/lantbrukarens samtycke eller användas som tvingande dokument.

Tips! Ställ gärna frågor till deltagarna i anslutning till **kartövningen**: Om det skulle finnas finansiering och coaching att genomföra åtgärder, skulle de kunna tänka sig att göra det då? Och vart skulle dessa åtgärder i så fall passa på deras marker? Skulle någon åtgärd kunna göras tillsammans med granne/grannar?

7.2. Utvärdering

På den sista gruppträffen bör man ha en kursutvärdering som deltagarna får fylla i, för att få information om hur träffarna har upplevts. Stäm av med Länsstyrelsen (eller annan uppdragsgivare) beträffande vilka frågor utvärderingen ska innehålla, om det finns önskemål, eller krav, på utvärdering.

8. Vad händer sen?

Det vore förstås mycket önskvärt att det kom ut något konkret av arbetet med vattendragsgrupperna. I det bästa av världar kanske markägare och lantbrukare pekar ut områden där åtgärder kan fungera och dessutom vilja genomföra dem. Kanske finns det möjligheter att flera samverkar och hittar gemensamma åtgärder, till exempel ett bra våtmarksläge som berör flera fastigheter?

Även utan direkta fysiska åtgärder på plats har flera lantbrukare och markägare nu fått en högre kunskapsnivå i frågorna. Detta kan sprida sig till andra närområdet och också göra att de undermedvetet gör små förändringar i sina vardagsbeslut.

Att gå från idé till genomförd åtgärd kan vara en process som tar längre tid än detta projekt med gruppträffar pågår. Man kommer alltså inte, som diskussionsledare och grupp i denna form, vara med ”hela vägen i mål”. Man får försöka uppmuntra gruppen att fortsätta att träffas då och då och jobba vidare med åtgärder, hjälpas åt att söka ekonomiska ersättningar, boka rådgivningsbesök med Greppa Näringens inom något av sina åtgärdsområden osv. för att få vägledning och inspiration att fortsätta.

Lycka till med din vattendragsgrupp!

9. Lite om administration...

För vattendragsgrupper inom Greppa Näringen finns vissa generella krav på vad som ska redovisas och dokumenteras. Utöver detta kan din Länsstyrelse ha ytterligare krav kring hur möten och gruppträffar ska annonseras, redovisas och dokumenteras och vilka administrativa uppgifter som ingår i uppdraget med vattendragsgrupperna. Stäm av med din Länsstyrelse (eller annan uppdragsgivare) vad som gäller.

9.1. Deltagarlista, anmälningsblankett och personuppgifter

Det är viktigt att ha GDPR i åtanke när man tar in personuppgifter, skapar deltagarlistor och gör utskick via e-post: Personnummer och övriga uppgifter, som SAM-nummer e-post, mobilnummer, m.m. som behövs för registreringen av träffen i Greppa Näringens administrativa system, och för fortsatt kontakt ska samlas in individuellt och får inte cirkulera på gemensamma listor. För att ta in dessa uppgifter används särskild anmälningsblankett framtagen för vattendragsgrupper inom Greppa Näringen. Om någon deltagare bara är med på informationsmötet (första träffen) och sedan inte vill vara med fortsättningsvis kan denne bara skriva det på blanketten hen lämnar in (personuppgifterna behövs även för registrering av första träffen).

Anmälningsblanketterna som samlas in på träffarna, underskrivna, ska diskussionsledaren lämna direkt till Länsstyrelsens samordnare för Greppa Näringen för arkivering.

För varje gruppträff ska en deltagarlista finnas där deltagarna signerar sin närvaro. Gör listan enkel, med så lite personlig information som möjligt, men ändå så man kan skilja på två personer med samma namn. Förnamn, efternamn och gårdsnamn/adress räcker.

Om du gör inbjudningar och skickar information till deltagarna via e-post, ska du lägga alla mottagare som dold kopia i e-postmeddelandet så de inte ser de andras e-postadresser.

9.2. Registrering i GNW-adm

I Greppa Näringen ska varje gruppträff enskilt redovisas i det administrativa systemet GNW-adm. Instruktioner finns i manualen på Greppa Näringens administrativa sidor (greppa.nu/adm).

De som har ett SAM-nummer ska alltid registreras på det (med personnummer). Det går att registrera upp till två personer på ett och samma SAM-nummer i GNW-adm. Det som inte har ett SAM-nummer (till exempel endast är markägare) registreras på personnummer.

Vattenidentitet

För att kunna registrera deltagarna måste vattendragsgruppen först kopplas till en vattenidentitet i GNW-adm. Vattenidentiteten för det aktuella vattendraget tas fram på Vatteninformationssystem Sveriges hemsida, www.viss.se.

Bilaga 1:

Vattendragsgrupper - förslag på innehåll och teman för träffar

- Underhåll av täckdiken och öppna diken – viktigt för miljön och plånboken.
 - Minskat växtnäringsläckage och utsläpp av växthusgaser på grund av väl-dränerad mark
 - Miljöhänsyn vid underhåll
 - Juridik – rättigheter och skyldigheter
 - Vikten av ett fungerande markavvattningsföretag
 - Teknik för dränering och underhåll
 - Ökad produktion

- Växtodling
 - Växtföljder
 - Jordbearbetning och markpackning
 - Mullhalt och bördighet

- Gödslingsstrategier
 - Hur kan jag minska fosforläckaget?
 - Hur optimerar jag gödslingen?
 - Behovsanpassning utifrån markkarta
 - Precisionsodling

- Växtskydd
 - Användning av bekämpningsmedel i vattenskyddsområden
 - Integrerat växtskydd (IPM)

- Optimera din foderproduktion och miljönytta
 - Grovfoderkvalitet
 - Kvävegödsling till vallen och tidpunkt för vallbrott
 - Sprid stallgödseln på smartaste sätt
 - Minska utsläppen av växthusgaser från stallgödsel

- Studieresa
 - Visa goda exempel, markägare som gjort miljöinvesteringsåtgärder eller andra förbättrande åtgärder för vattenkvaliteten mm

- Vattenkvalitet – insatser för anläggning och skötsel samt ekonomiska och miljömässiga vinster av de olika miljöinvesteringarna.
 - Våtmark
 - Fosfordamm
 - Tvåstegsdike
 - Strukturkalkning
 - Kalkfilterdike
 - Skyddszoner
 - Anpassade skyddszoner

- Fortsättning vattenkvalitet – kartövning
(passar till sista träffen, som ska handla om åtgärder)
 - Repetition åtgärder (våtmarker, fosfordammar, tvåstegsdike osv)
 - Lantbrukare och markägare ritar in föreslagna åtgärder på kartor till exempel våtmark, fosfordamm, tvåstegsdike, strukturkalkning, kalkfilterdike, skydds zoner och anpassade skydds zoner

- Fältvandring längst med vattendraget/sjön eller hemma hos någon/ några lantbrukare där det är lämpligt att titta på och diskutera till exempel
 - Våtmarkslägen
 - Fosfordamm
 - Tvåstegsdike
 - Reglerbar dränering
 - Markpackning
 - Diken, markavvattningsföretag
 - Dränering
 - Skydds zoner